

УДК 657.37: 631.1

О. В. Кварцхава,
аспірант, Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ СІМЕЙНИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

О. Kvartskhava,
graduate student, Zhytomyr National Agro Ecological University, Zhytomyr

CHALLENGES IN STATISTICAL ACCOUNTING FORMATION UNDER THE CONDITIONS OF DOMESTIC FARMING

Стаття присвячена розкриттю питання про порядок подання статистичної звітності фермерськими господарствами. Автор обгрунтовує необхідність подання статистичної звітності фермерськими господарствами, що забезпечує здійснення комплексних досліджень стану аграрного сектора економіки, а також створення необхідного масиву інформації для забезпечення інформаційних запитів органів державного управління про результати господарської діяльності фермерських господарств. Однак, разом з тим, автор наголошує, що надмірна завантаженість фермера формуванням звітних показників при невеликих обсягах виробництва може відволікати від завдань виробничо-господарської діяльності, що стоять перед ним. Виходячи з цього, доведено необхідність обгрунтування відповідних методичних підходів до формування статистичної звітності фермерських господарств, виходячи з особливостей ведення обліку різними категоріями фермерських господарств з врахуванням їх обліково-інформаційних можливостей. Обгрунтовано доцільність спрощення статистичної звітності для сімейних фермерських господарств, зокрема наведено пропозиції спрощення та скорочення форми № 2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві".

The present article is concerned with the issue development on the procedure for the statistical accounting by farming enterprises. The author proves the necessity to provide statistical accounting, that guarantees the integral study of economy agricultural sector condition, by farming enterprises, as well as to create a required information file to provide information inquiry by state administrative bodies concerning the results on farming enterprises' business activity. Nevertheless, along with that, the author points up in case of a farmer's excessive load with reporting indicators formation under small overall production, it may distract them from production and commercial operation challenge which is set upon them. Within this framework, the need to justify the corresponding methodological approaches to statistical accounting formation by farming enterprises on the assumption of accounting keeping particularities by different farming enterprises categories including their accounting and data capability has been proved. The reasonability to simplify the statistical accounting for domestic farming enterprises, in particular some propositions to simplify and abridge the No 2-farm form "The Core Indicators of the Farming Enterprises' Business Activity, Small Business in Agriculture" has been substantiated.

Ключові слова: статистична звітність, фермерські господарства, бухгалтерський облік.
Key words: statistical reporting, farmers, accounting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток фермерських господарств в Україні значним чином залежить від ефективності управління їх діяльністю з боку галузевого міністерства. Результативність такого управління пов'язана з інформаційним забезпеченням процесу прийняття управлінських рішень на галузевому рівні.

Оскільки на законодавчому рівні фермерські господарства визнані такими, що потребують державної підтримки та регулювання, органам дер-

жавного управління необхідна всебічна інформація про результати їх фінансово-господарської діяльності та майновий стан. Інформація про стан діяльності фермерських господарств надходить у вигляді фінансової та статистичної звітності до органів статистики та до галузевого міністерства. Відповідно до потреб користувачів статистичної інформації й будуються форми звітності та показники. На сьогоднішній день фермерські господарства формують значну кількість форм статистич-

ного спостереження. Як правило, бухгалтерський облік на сімейних фермерських господарствах, яких є більшість, веде сам фермер або член сім'ї, які не мають бухгалтерської підготовки. Тому, враховуючи особливості ведення обліку в таких господарствах та орієнтуючись на їх обліково-інформаційні можливості, методичні підходи формування показників статистичної звітності фермерських господарств, потребують перегляду та спрощення, що дозволить уникнути формування зайвих звітних показників та знизить трудомісткість обліково-звітного процесу в умовах невеликих обсягів виробництва.

Рис. 1. Користувачі статистичної звітності фермерського господарства

Джерело: досліджено автором.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми обліку господарської діяльності фермерських господарств у тій чи іншій мірі досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, серед яких М. Бакетті, Ф.Ф. Бутинець, П.І. Гайдуцький, А.Б. Гнатишин, А.В. Гуцаленко, Д.І. Дема, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, В.М. Жук, Н.Г. Зdirko, Г.Г. Кірейцев, М.М. Коцупатрий, О.С. Кривонь, Я.І. Костецький, М.Ф. Кропивко, В.Г. Лінник, В.Б. Моссаковський, М.Ф. Огічук, М.М. Коцупатрий, Т.Г. Маренич, Н.А. Правдук, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Т.М. Сторожук, А.К. Сук, А.А. Суліменко, Н.М. Ткаченко, П.Я. Хомин, М.Г. Чумаченко, Ю.С. Цаль-Цалко та інші. Віддаючи належне науковим дослідженням вчених, варто зазначити, що останнім часом питанням формування статистичної звітності сімейних фермерських господарств приділялось недостатньо уваги.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням дослідження є вивчення існуючих проблем формування показників статистичної звітності сімейних фермерських господарств з орієнтацією на їх обліково-інформаційні можливості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для здійснення комплексних досліджень стану аграрного сектора економіки одним з головних джерел інформації є статистична звітність, невід'ємна складова інформаційної системи АПК, що використовується на всіх рівнях державного управління. Статистика підприємств передбачає інтеграцію потоків інформації для організації наскрізного спостереження за процесами виробництва та продажу продукції, за фінансово-майновим станом підприємств, за витратами на виробництво та реалізацію продукції, станом розрахунків, інвестиціями, наявністю персоналу та його використанням.

Організація статистичної звітності й управління нею покладено на Державний комітет статистики України. Усі форми статистичної звітності затверджують органи державної статистики, а форми річних бухгалтерських звітів — Міністерство фінансів України за погодженням із Державним комітетом статистики України. Найбільш повне та всебічне відображення результатів діяльності фермерських господарств узагальнюється шляхом статистичних спостережень. Статистична інформація, яка має внутрішній характер і використовується для подальших розрахунків зведених статистичних даних, розробки звітності статистичної та іншої документації, державних класифікаторів техніко-економічної та соціальної інформації, що передують їх прийняттю або затвердженню, не підлягає наданню за запитами. На рисунку 1 представлені користувачі статистичної звітності фермерського господарства.

Кожне фермерське господарство подає в органи державної статистики України декілька видів різних форм звітності, що характеризують її діяльність. У кожній формі звітності мають бути обов'язкові реквізити: назва форми; номер і дата затвердження форми; період за який подаються дані; термін подачі звітності; найменування організації; посади осіб, що підписали звітність; дата складання звітності.

Відповідно загальному табеля (переліку) форм державних статистичних спостережень, який складається Державним комітетом статистики України для фермерських господарств до передбачено такий обсяг форм (табл. 1).

Дані, наведені в таблиці, свідчать, що фермерські господарства в залежності від обсягів діяльності та галузі виробництва подають значну кількість форм статистичної звітності. З одного боку, це є позитивним і сприяє всебічному статистичному спостереженню за діяльністю фермерських господарств, оскільки для прийняття рішень на макrorівні є необхідною інформація, що забезпечується наскрізним спостереженням за проце-

Таблиця 1. Перелік форм статистичної звітності фермерських господарств

№ п/п	Найменування форми	Індекс форми	Періодичність
Для всіх фермерських господарств			
1	Посівні площі сільсько-господарських культур під урожай	4-сг	Річна
2	Баланс сільськогосподарської продукції	16-сг	Річна
3	Підсумки збору врожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду	29-сг	Річна
4	Збір урожаю сільськогосподарських культур на 1 грудня 20__ року з политих зрошуваних земель, з осушених земель	29-сг (м.)	річна
5	Переробка винограду на виноматеріали	ф. № 1-виноград	річна
6	Наявність і надходження зернових та олійних культур	1-зерно	місячна, піврічна
7	Виллов риби, добування інших водних живих ресурсів	1-риба	річна
8	Виллов риби, добування інших водних живих ресурсів	1-риба	місячна
9	Звіт про залишки та використання енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти	4-мпт	місячна
10	Звіт про залишки та використання енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти	4-мпт	річна
Для фермерських господарств за встановленим переліком підприємств			
11	Сівба та збирання врожаю сільськогосподарських культур, проведення інших польових робіт	37-сг	місячна
12	Стан тваринництва	24-сг	місячна
13	Стан тваринництва	24	річна
14	Реалізація сільськогосподарської продукції за січень –	21-заг	місячна
15	Реалізація сільськогосподарської продукції	21-заг	річна
16	Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай	9-б-сг	річна
17	Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах	10-мех	річна
18	Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві	2-ферм	річна
19	Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__ рік	50-сг	річна
20	Звіт про результати використання палива, теплоенергії та електроенергії	11-мпт	річна
21	Надходження цукрових буряків на переробні підприємства	4-заг	місячна
22	Надходження худоби та птиці на переробні підприємства	11-заг	квартальна
23	Надходження молока на переробні підприємства	13-заг	квартальна

сами виробництва та продажу продукції, за фінансово-майновим станом фермерських господарств, за витратами на виробництво і реалізацію товарів і послуг, станом розрахунків, інвестиціями, наявністю земельних, майнових і трудових ресурсів. Однак з іншого боку, надмірна завантаженість фермера формуванням звітних показників при невеликих обсягах виробництва може відволікати від завдань виробничо-господарської діяльності, що стоять перед ним.

Беручи до уваги значну кількість форм статистичного спостереження діяльності фермерських господарств доцільно окремі форми об'єднати, інші — скоротити. Виходячи з цього, на нашу думку, дрібні фермерські господарства, які відносяться до суб'єктів мікропідприємництва слід звільнити від подання місячних форм статистичної звітності. Так, місячну форму № 4-мпт "Звіт про залишки та використання енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти" та "Стан тваринництва" доцільно подавати до органів статистичної звітності один раз в рік.

На нашу думку, дані про виробництво кормових культур, які використовуються на внутрішнє споживання в фермерському господарстві, є несуттєвими на макрорівні. Виходячи з цього, в формі 4-сг "Посівні площі сільськогосподарських

культур", 37-сг "Сівба та збирання врожаю сільськогосподарських культур, проведення інших польових робіт" та в формі 29-сг "Підсумки збору врожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду" варто скоротити рядки, що дозволить спростити процес формування статистичної звітності фермерських господарств шляхом скорочення рядків, де наводиться інформація щодо кормових культур, сіножатей та пасовищ.

Також слід звернути увагу на той факт, що при формуванні звіту про стан тваринництва фермерські господарства часто приховують дійсну чисельність поголів'я тварин, щоб забезпечити можливість уникнення в подальшому податкових зобов'язань з ПДВ при їх реалізації. Такі випадки перешкоджають фермерським господарствам отримувати державну підтримку на розвиток тваринництва. Адже для її отримання в набір документів, які подають до Управління агропромислового розвитку районної держадміністрації входить копія Звіту про стан тваринництва.

За формою державного статистичного спостереження 50 с.-г. "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств" звітують ті господарства, в яких площа сільгоспугідь понад 1000 га, а кількість працюючих — понад 50 осіб. Ті господарства, які не відповідають цим критері-

Таблиця 2. Вдосконалення форми № 2 — ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства" для сімейних фермерських господарств

Структура	Зміст	Удосконалено
Розділ 1 «Загальні показники»	Наводяться дані про середню кількість працівників, їхні витрати робочого часу та оплати праці за звітний рік, а також дані про площу землі та площу водних об'єктів фермерського господарства	Скоротити колонки 3 «Відпрацьовано людино днів» і 4 «Фонд оплати праці»
Розділ 2 «Витрати на виробництво продукції сільського господарства і послуг»	У даному розділі фермерське господарство наводить дані про прямі витрати, пов'язані з його виробничою діяльністю, за календарний рік з 1 січня до 31 грудня звітного року. Інформація подається в групуванні за елементами витрат, які пов'язані з виробництвом продукції, включаючи витрати на повністю загіблі посіви сільськогосподарських культур і на окремі види тварин, що не дали тваринницької продукції протягом року	Матеріальні витрати доцільно не деталізувати за їх видами (рядки 211–217), а слід орієнтуватись склад витрат, наведений в Книзі обліку доходів і витрат
Розділ 3 «Реалізація продукції сільського господарства і послуг»	У цьому розділі відображається інформація щодо реалізації господарством у звітному році всієї власно виробленої сільськогосподарської продукції за її видами як юридичним і фізичним особам. У графі 1 «Кількість, центнерів» за відповідними кодами наводять дані про реалізацію продукції власного виробництва як звітного року, так і попередніх років, у фізичній масі (у натуральному виразі). У графі 2 "Чистий дохід (виручка) від реалізації" відображають дохід (виручку) від реалізації продукції без ПДВ, акцизного збору, інших вирахувань, дотацій і доплат. У графі 3 відображають повну собівартість продукції, реалізованої фермерським господарством протягом звітного року, яка складається з її виробничої собівартості, нерозподілених постійних загальногосподарських та наднормативних виробничих витрат, а також адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних і фінансових витрат, які цілком обґрунтовано можна віднести на виробництво і реалізацію власно виробленої сільськогосподарської продукції, тобто повні витрати на виробництво реалізованої продукції	Замінити колонку 3 «Повна собівартість продукції, гривень», оскільки в сімейному фермерському господарстві в основній мірі не ведеться за видами продукції, а за їх загальною сумою витрат шляхом накопичення в Книзі обліку доходів і витрат. Собівартість видів продукції при потребі радимо визначати пропорційно до цін її реалізації. За такої умови заповнення колонки 3 «Повна собівартість продукції, гривень» буде відбуватись на основі умовних даних, що є недоречним при опрацюванні звітних даних органами статистики для аналізу даних показників
Розділ 4 «Унесення органічних, мінеральних добрив та обробка хімікатами»	Наводяться дані про кількість мінеральних і органічних добрив, унесених під урожай звітного року, незалежно від часу їх внесення, а також про фактичну площу, оброблену органічними і мінеральними добривами та хімікатами	Інформація «перекликається» з формою 9-б-сг «Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай», де наводяться деталізовані дані щодо внесення добрив та отрутохімікатів. З огляду на це, сімейне фермерське господарство доцільно звільнити від подачі форми 9-б-сг і обмежитись формуванням даних внесення добрив та отрутохімікатів в даному розділі форми 2-ферм

Джерело: запропоновано автором.

ям, підпадають під статистичне спостереження за формою № 2-ферм.

Оскільки середня кількість працівників у 789 фермерських господарств Житомирської області (99 %) не перевищує 50 чол., то основною статистичною формою сільськогосподарських підприємств є "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві" (форма 2-ферм). Вона містить найбільш різноманітну і різнобічну інформацію про діяльність фермерських господарств як за обсягами виробництва і реалізації продукції, витратами на її виробництво, так і за іншими аспектами.

При заповненні даної форми підприємства керуються Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: 9 "Запаси", 15 "Дохід", 16 "Витрати" зі змінами та доповненнями. Інструкцією щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства". Інформаційним забезпеченням при складанні звіту за формою № 2-ферм є дані первинного обліку, дані документів обліку робочого часу, кількісного складу працівників, документів з обліку земель, розрахунки по закриттю операційних рахунків, заключний Баланс та облікові реєстри [64].

Аналіз форми № 2 — ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві" дає змогу дійти висновку, що так як процес її заповнення є трудомістким і потребує ведення обліку деталізованого обліку витрат та калькулювання собівартості продукції. На нашу думку, формування форми 2-ферм є обтяжливим для сімейного фермерського господарства, оскільки підставою для заповнення даної форми є дані розрахунків по закриттю операційних рахунків, заключний Баланс та облікові регістри. Сама назва даної форми статистичної звітності свідчить, що вона зорієнтована на малі сільськогосподарські підприємства, і аж ніяк не на дрібні сімейні фермерські господарства з обмеженими обсягами діяльності. В умовах сімейного фермерського господарства, де дані в регістрах обліку узагальнюються без застосування подвійного запису і обмежується застосуванням для узагальнення даних Книги обліку доходів і витрат, сформуванню дану форму обліку непросто. Тому, на нашу думку, доцільно було б спростити дану форму статистичної звітності (табл. 2).

Так, у Розділ I "Загальні показники", можна скоротити колонки 3 "Відпрацьовано людино днів" і 4 "Фонд оплати праці". В розділі 2 "Витрати на виробництво продукції сільського господарства і послуг", на нашу думку матеріальні витрати можна не деталізувати за їх видами (рядки 211—217), а слід орієнтуватись склад витрат, наведений в Книзі обліку доходів і витрат.

У розділі 3 "Реалізація продукції сільського господарства і послуг" замінити колонку 3 "Повна собівартість продукції, гривень", оскільки в сімейному фермерському господарстві в основній мірі не ведеться за видами продукції, а за їх загальною сумою витрат шляхом накопичення в Книзі обліку доходів і витрат. Собівартість видів продукції при потребі радимо визначати пропорційно до цін її реалізації. За такої умови заповнення колонки 3 "Повна собівартість продукції, гривень" буде відбуватись на основі умовних даних, що є недоречним при опрацюванні звітних даних органами статистики для аналізу даних показників.

Варто звернути увагу на те, що інформація, яка наводиться в розділі 4 "Унесення органічних, мінеральних добрив та обробка хімікатами" "перекликається" з формою 9-б-сг "Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай", де наводяться більш розгорнуті й деталізовані дані щодо внесення мінеральних та органічних добрив та отрутохімікатів. З огляду на це, сімейне фермерське господарство доцільно було б звільнити від подачі форми 9-б-сг і обмежитись формуванням даних внесення добрив та отрутохімікатів в даному розділі форми 2-ферм.

Також у зв'язку з внесенням зазначених вище змін у форму 2-ферм "Основні показники госпо-

дарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві" для сімейних фермерських господарств, її слід перейменувати з метою уникнення плутанини при зведенні і обробці інформації, що наводиться в формі, на 2-ферм (сімейне) "Основні показники господарської діяльності сімейного фермерського господарства".

ВИСНОВКИ

Запропоновані зміни щодо форм статистичної звітності дозволять спростити статистичну звітність, зменшити витрати часу на її заповнення обліковими працівниками, а також збільшити її аналітичність, покращити якість сформованої на її основі статистичної інформації.

Разом з тим, наголошуємо на потребі гармонізації різних статистичної, фінансової та податкової звітності фермерських господарств, адже однією з найбільш значущих проблем стає забезпечення зіставності даних і недопущення викривлення показників, що має досягатися дотриманням уніфікації форм різних видів звітності та їх розробкою за єдиною методологічною основою.

Література:

1. Про державну статистику: Закон України від 17.09.1992 № 2614-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/go/2614-12](https://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12)

2. Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства", Наказ 12.11.2007, № 416 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-07>

3. Роз'яснення щодо заповнення окремих показників форми державного статистичного спостереження № 2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві" від 30.11.2012 р. № 18/1-12/26 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.liga-zakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN82226.html

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About State Statistics", available at: <https:// zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>

2. State Statistics Committee of Ukraine (2007), "Instructions for completing the forms of state statistical observations N 2-farms "Main indicators of economic activity farm"", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-07>

3. State Statistics Committee of Ukraine (2012), Explanations for completing some indicators forms of state statistical observation № 2 Farm "Basic indicators of economic activity farm, small enterprise in agriculture", available at: http://search.liga-zakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN82226.html

Стаття надійшла до редакції 20.08.2014 р.